סיפורים ומעשים שסיפר הרב אלחנן פרץ שליט"א בשיעוריו, ולצד כל סיפור – הנידון ההלכתי והנפקא מינה שנלמדת ממנו. בהמשך העמוד מופיעים גם סיפורים נוספים מן השיעורים.

הצלת נפשות ונזיקין

מעשה הבובה של מד"א – שבירת חלון רכב להצלת "תינוק"

תשובה

אדם ששבר את חלון הרכב כדי להציל "תינוק" שהתברר כבובת אימון והחייאה של מד"א (מגן דוד אדום) – פטור מלשלם עבור החלון.

הסבר הסוגיה והמעשה מן השיעור

בשיעור הובא מעשה מופלא: אדם עבר ברחוב וראה רכב חונה בשמש לוהטת, ומשתרבב מתוכו סל-קל ובו דמות תינוק. האדם לא היסס, ניפץ את זגוגית הרכב כדי להציל את חיי התינוק. כשיצא בעל הרכב מן החנות, התברר שהוא מדריך במד"א שהניח ברכב בובת החייאה מיוחדת המשמשת לאימונים. בעל הרכב תבע את השובר לשלם 1,500 שקלים על החלון.

בית הדין פטר את השובר מתשלום מכוח ארבעה נימוקים הלכתיים כבדי משקל:

1. **הצלת נפשות:** אדם הרואה תינוק בסכנת חיים פועל מכוח חובת "לא תעמוד על דם רעך" ופטור מתשלומין (חושן משפט, סימן שפ"ח סעיף ב').

---

2. **מזיק באונס גמור:** שבירת החלון נעשתה מתוך אונס מטעה מוחלט שכל אדם בר דעת היה טועה בו, וכשיטת תוספות בדין מזיק באונס.

---

3. **מזיק ברשות:** השובר פעל ברשות התורה והציבור למניעת אסון.

---

4. **אחריות המניח:** בעל הרכב בעצמו פשע בכך שהניח בובה הנראית כתינוק ממש ברכב נעול בשמש. הרי זה כמי שמניח חפץ מטעה ברשות הרבים, והוא זה שגרם לנזקו שלו.

מקורות

(מקורות: שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שפ"ח סעיף ב', וסימן שע"ח סעיף א' ; תוספות, מסכת בבא קמא, דף כ"ז עמוד ב' ; וסמ"ע שם).

נזיקין ודיבור מזיק

"תסע תסע, סמוך עליי" – הכוונת אוטובוס ברוורס והחלון שנשבר

המעשה

אדם שכיוון נהג אוטובוס (בחברת אגד) ברוורס ואמר לו "תסע תסע, סמוך עליי, אני מומחה!", והנהג נסע והחלון/הדלת נתקעה במעקה הדרכים ונשברה.

הסוגיה ההלכתית

הנידון: האם המכוון חייב בנזק שנגרם בעקבות דבריו? בשיעור נותח דין "חזי דליק סמכנא" בדיבור המזיק, וכן מימרא דחזקיה ודין "מראה דינר לשולחני" (בבא קמא דף צ"ט ע"ב; חושן משפט, סימן ש"ו סעיף ו' וסימן שפ"ו). הוכח כי כיוון שהמכוון הציג עצמו כסמכות והנהג סמך עליו, חל על המכוון דין אומן שקלקל ומורה דרך שהזיק בדיבורו, והוא חייב בתשלומין.

מחילה ובקשת סליחה

בחורי ישיבה שפגעו בחבר שנפטר לאחר יום הכיפורים

המעשה

עשרה בחורי ישיבה באו בחרדה עצומה לביתו של הרב שיינברג, וסיפרו שלפני כמה שנים פגעו בבחור ישיבה אחר, ולאחר יום כיפור נפטר אותו בחור. הבחורים רצו לשכור טנדר, לנסוע להר המנוחות,…

פסק הרב שיינברג זצ"ל

הרב שאל מתי נפטר הבחור, וכשאמרו שזמן פטירתו היה לאחר יום כיפור, נפסק בסברא אדירה: "חזקה על בחור ישיבה שעבר עליו יום הכיפורים שצלח את יום הדין ומחל מכל הלב לכל מי שפגע בו! אין כאן חובת ענישה, אין צורך בנסיעה להר המנוחות, אין ביטול תורה ואין צורך בבקשת מחילה יחפה על הקבר!" (אורח חיים, סימן תר"ו סעיף א').

שידוכים וגרמא

"אתרוג מהודר" – בירורי שידוכים והטעיה במידע

המקרים

מורה ששיבחה כלה כ"אתרוג מהודר" והתברר שהיא סובלת מבעיות נפשיות קשות, והמעשה האישי שסופר בשיעור על ראש ישיבה שהעלים את העובדה שבחור נוטל 13 כדורים נפשיים ביום בטענה "כ…

הסוגיה ההלכתית

חובת אמירת האמת בשידוכים מכוח איסור "לא תעמוד על דם רעך", מול פטור תשלומי ממון בדיני אדם כאשר המברר לא חקר בעצמו כראוי ולא שאל שאלות ממוקדות, מדין "חזי דליק סמכנא" (חושן משפט, סימן ש"ו סעיף ו', וסימן תכ"א ; חפץ חיים, הלכות רכילות, כלל ט').

שואל שלא מדעת ומצווה

מוהל שרכבו נתקע ועמדה לשקוע החמה

הסוגיה

מוהל שהיה בדרכו לברית מילה דחופה ורכבו נתקע, ועמדה השמש לשקוע. המוהל ראה רכב מותנע/פתוח של אדם זר, נכנס ונסע בו כדי למול את התינוק בזמנו, והחזיר את הרכב שלם למקומו…

ההלכה

אף על פי ש"שואל שלא מדעת – גזלן הוא" (חושן משפט, סימן שנ"ט סעיף ד'), נפסק ברמ"א (חושן משפט, סימן שס"ג סעיף ה') שאדם הנוטל רכב/חמור של חברו כדי לעשות מצווה עוברת או למנוע הפסד, והוא משלם את כל הפסדו ומחזיר את החפץ שלם – בדיעבד אינו נידון כגזלן למפרע.

מצר לרבים ושמירת רכוש

כלבי השמירה שלא אוכלים בלי ברכה

המעשה

אברך חוזר בתשובה שעבר לגור בכפר וקנה עדר כבשים וכלבי שמירה. כדי למנוע מגנבי בקר להרעיל את הכלבים בבשר מורעל, הוא אילף אותם שלא לאכול מאף אדם זר עד שהם שומעים אותו מברך…

הסוגיה ההלכתית

גדרי איסור "כל המצר לרבים" (חושן משפט, סימן שפ"ח סעיף י"ב) והיתר שמירת רכוש ברשות היחיד.

גזל וקנייה מכינוס נכסים

קניית דירה מההוצאה לפועל – הוראת מרן הגרח"פ שיינברג זצ"ל

השאלה בפירוט

אדם המבקש לרכוש דירה או ציוד במחיר מוזל דרך כונס נכסים או מערכת ההוצאה לפועל — האם מותר לו לעשות כן מן הדין, או שמא יש לחוש שהנכס נלקח מבעליו שלא כדת תורה ויש בכך איסור...

תשובה מורחבת

בסוגיה זו יש לבצע חילוק יסודי וברור בין רכישת דירת מגורים לבין רכישת חפצים ומיטלטלין.

הסיפור והדוגמה מן השיעור

הרב הביא בשיעור את הוראתו המפורשת של מורו ורבו, הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל (ראש ישיבת תורה אור), אשר פסק כי קניית בית ודירת מגורים מהוצאה לפועל מותרת לכל הדעות.

הסבר הדבר: כאשר אדם רוכש דירה ונוטל משכנתא מן הבנק, הבית משועבד לבנק מראש על פי חוק ועל פי משפט המשכנתאות. הלווה קבל על עצמו מדעת וברצון שאם לא יעמוד בפירעון התשלומים – הבנק יממש את השעבוד ויכניס את הבית לכינוס נכסים. נמצא שאין זו "גזלה", אלא גביית חוב ממשועבדים כדת וכדין.

לעומת זאת, לגבי חפצים ומיטלטלין שנלקחו מבית הלווה על ידי עיקולים שונים – אם העיקול נעשה שלא על פי פסיקת בית דין תורני, יש לחוש לחפצים גזולים, ואין לקנותם אלא אם כן ברור שהיו אלו דברים המשועבדים מן הדין.

מקורות

(שולחן ערוך, חושן משפט, סימן קי"ה סעיף א': "בעל חוב גובה מנכסים משועבדים שקנה הלווה באחריות... וכל ששעבד נכסיו מדעתו, גבייתו גבייה מעליא ואין בה משום גזל" ; וכן בחושן משפט, סימן שס"ט סעיף ה': "דינא דמלכותא דינא בכל דבר שהוא תקנת לבני המדינה וכל שנעשה בשעבוד מפורש").

תגיות: לקנות דירה מהוצאה לפועל הלכה · דירה מכינוס נכסים גזל · קניית רכוש מהוצאה לפועל · חושן משפט סימן קי"ה

מחילה והתניית סליחה

"אמחול לך רק אם תעשה לי קניות לחג"

השאלה בפירוט

אדם שפגע בחברו בדברים והגיע לבקש ממנו מחילה בערב ראש השנה, והנפגע השיב לו: "אני מוכן למחול לך רק אם תיקח את פתק הקניות שלי, תלך לחנות, תמתין בתור שעתיים ותעלה לי את…

תשובה מורחבת

הפוגע אינו חייב לבצע עבור הנפגע מטלות פיזיות, קניות או תשלומי כסף שאינם מגיעים לו מן הדין כדי "לזכות" בסליחתו. מנגד, הנפגע המעמיד תנאים קנטרניים ומכבידים כאלו נקרא "אכזר", ועובר על ציווי חז"ל והפוסקים למחול בלב שלם כשמבקשים ממנו מחילה.

הסיפור והדוגמה מן השיעור

הרב תיאר מקרה מעשי המתרחש שוב ושוב בערבי חגים: אדם פגע בזולתו והגיע לפייסו קודם יום הדין. הנפגע ניצל את מצוקת הפוגע ואמר לו: "הנה פתק מצרכים לרשת 'אושר עד'. סע לשם, תמתין בתור העמוס שעתיים, תסחב את המצרכים לקומה שלישית — ורק אז אמחול לך".

הרב הבהיר הלכתית: המחילה שדרשה התורה אינה עומדת למכירה ואינה מקח וממכר. על הפוגע לפייס את חברו בדברים ולבקש סליחה כנה. אם הנפגע דורש שירותים ממוניים או פיזיים שאינם קשורים לתיקון הפגיעה עצמה – הפוגע יצא ידי חובתו לאחר שביקש שלוש פעמים, והנפגע נקרא אכזר מפני שאינו נוהג במידת זרע אברהם אבינו.

מקורות

(שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תר"ו סעיף א': "כיון שמבקש ממנו הפוגע פעם ראשונה ושנייה ושלישית ומפייסו – ימחול לו, ואל יהיה הנפגע אכזר מלמחול שאין זו דרך זרע ישראל" ; וכן ברמ"א, חושן משפט, סימן ת"כ סעיף ל"ח: "אין המחילה תלויה בדמי ממון או בטרחאות יתרות, אלא בפיוס הלב בדברים").

תגיות: תנאים לבקשת סליחה הלכה · סליחה בערב ראש השנה · התניית מחילה בתשלום · אורח חיים סימן תר"ו

כתובה וגזל

כתובה שנכתבה על קלף שנלקח בלי תשלום – דרמה בחופה

השאלה בפירוט

כאשר התברר ברגע האחרון לפני החופה שאין כתובה זמינה, ומישהו מיהר לחנות תשמישי קדושה, לקח קלף מבלי לשלם במקום, ורק למחרת שולם החוב למוכר — האם הכתובה כשרה, או שמא כיוון…

תשובה מורחבת

אם מדובר בחנות המורגלת למכור בהקפה או אם הושאר פיקדון/הודעה למוכר, והתשלום נעשה למחרת כמתוכנן – הכתובה כשרה לחלוטין והמקח תקף למפרע. אמנם, אם הנייר נלקח ממש בלא ידיעת המוכר ושלא בהקפה, יש בזה מכשול חמור של כתיבת שטר על חפץ גזול.

הסיפור והדוגמה מן השיעור

הרב סיפר על דרמה שהתרחשה באולם שמחות: מסדר הקידושין עמד מוכן, החתן והכלה המתינו, ואז התברר כי שכחו להביא את שטר הכתובה. הרב מסדר הקידושין היה במבוכה רבה. רץ אחד הנוכחים לחנות סמוכה, לקח קלף מן החנות כשלא היה שם מי שיגבה מעות, ועל קלף זה נכתבו תנאי הקידושין והחופה התקיימה בזמנה. למחרת בבוקר ניגשו לחנות ושילמו את דמי הקלף.

הרב ניתח את הדין: אם הלוקח הניח כסף בקופה או שהיה זה מקום המוכר באשראי – נפסק בסימן שנ"ט ששילם שילם, והמקח קיים למפרע. אך אם נלקח ללא רשות כלל – הרי בשעת כתיבת הכתובה היה הנייר גזול בידו, ויש להיזהר מלהכניס חתן וכלה לספקות בשעת חופתם.

מקורות

(שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שנ"ט סעיף ב': "הלוקח חפץ מחנות... ושילם דמיו לאחר מכאן – נפטר מידי גזלה והרי הוא מקח גמור" ; וכן באבן העזר, סימן כ"ח סעיף כ': "הכותב שטר קידושין או כתובה על נייר גזול – יש להסתפק אם קנויים לו הקידושין, ולכן יזהרו לזכות בנייר כדת").

תגיות: כתובה על קלף גזול · חתונה ללא כתובה · תשלומי כתובה למחרת · חושן משפט סימן שנ"ט

התחייבות ומתנה

התחייבות נדוניה לחתן שיצא מהכולל לעבוד

השאלה בפירוט

אבי הכלה ("המחותן") התחייב בראשי הפרקים לשלם לחתנו סכום חודשי קצוב למשך מספר שנים כדי שיוכל לשבת וללמוד בכולל. כעבור שנה החליט החתן לצאת לעבוד לפרנסתו והתבסס מבחינה...

תשובה מורחבת

לגבי התשלומים שכבר שולמו לחתן – אין המחותן יכול להוציאם מידו (מכוח הכלל "מתנה שניתנה אינה חוזרת"). אך לגבי התשלומים העתידיים – כיוון שיסוד ההתחייבות נשען על קצבת צדקה ותמיכה בלימוד התורה, והחתן אינו עוסק עוד בתורה ואינו זקוק לצדקה זו, פטור המחותן מלהמשיך ולשלם.

הסיפור והדוגמה מן השיעור

הרב הציג את המקרה המצוי בבתים רבים: אבי הכלה התחייב לתמוך בחתנו בסכום נכבד מדי חודש, מתוך שאיפה וציפייה שבתו וחתנו יקימו בית של תורה והחתן ימשיך להיות "מחובשי ספסל בית המדרש". כעבור זמן מה יצא החתן לעבוד והחל להרוויח משכורת נאה. המחותן טען: "אני התחייבתי לצדקה ולתורה! אם אינך לומד ואתה מרוויח יפה, חבל על כספי ואני מעדיף לתתו לאברכים אחרים".

הרב הכריע: ההתחייבות בראשי פרקים אינה חוב ממוני רגיל אלא מתנה וצדקה התלויה באומדנא. לגבי להבא – מודים הפוסקים שאין המחותן חייב להמשיך לשלם למי שאינו לומד ואינו צריך לכך.

מקורות

(שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רמ"ה סעיף ג': "דברים שבלב אם היו מוכחים לכל – הרי אלו דברים, וכל הנותן מתנה על דעת שתתקיים אומדנא דיליה ולא התקיימה – חוזר" ; ובאבן העזר, סימן נ"א סעיף א': "הפוסק מעות לחתנו ללמוד תורה ויצא למלאכה – פטור מלהבא, שעל דעת כן לא התחייב").

תגיות: ביטול התחייבות נדוניה · חתן שפרש מהכולל הלכה · תמיכת המחותן באברך · חושן משפט סימן רמ"ה

ספק היזק וירידת ערך

הסובארו מ-1975 והאברך על האופניים

השאלה בפירוט

רוכב אופניים שחלף ברחוב צר, נגע קלות ברכב חונה ושמע צליל חבטה עמום, אך אינו יודע אם נגרמה שריטה ואם הרכב ניזוק כלל — האם מוטלת עליו חובה הלכתית לחזור קילומטרים אחורה ולחפש א…

תשובה מורחבת

מן הדין המזיק פטור, מפני שמדובר בספק היזק ("איני יודע אם גזלתיך"). יתירה מזו, אם מדובר ברכב ישן נושן שכל גופו מלא שריטות ומכות, שאין שריטה נוספת מעלה או מורידה בערכו בשוק – אין בזה חיוב תשלומין ממוני כלל.

הסיפור והדוגמה מן השיעור

הרב תיאר בחיוך דוגמה נפוצה: אברך הרוכב על אופניים בשכונה צפופה, נתן מכה קלה ברכב חונה מיושן (כגון "סובארו של אברכים משנת 1975"). האברך התלבט האם עליו לעצור, לחזור קילומטרים אחורה ולחפש מיהו הבעלים.

הרב ניתח זאת בארבעה שלבים הלכתיים:

1. שמא לא נגעה החבטה ברכב כלל ("איני יודע אם גזלתיך" – פטור).

2. אף אם נגע, שמא לא נהייתה שריטה.

3. אף אם נהייתה שריטה, ברכב ישן ובלוי כזה אין ירידת ערך בשוק ואין דרך בני אדם לתקן זאת כלל (מזיק דבר שאין בו ירידת ערך – פטור).

4. לפיכך, אינו חייב לבטל זמנו ולחזור לבדוק. אמנם אם הרכב עומד לידו – ממידת חסידות יציץ, ואם כבר נסע הרכב – יפריש מעות לצורכי רבים.

מקורות

(שולחן ערוך, חושן משפט, סוף סימן שס"ח סעיף א': "אבל אם אמר איני יודע אם גזלתיך – פטור אף לצאת ידי שמיים" ; וכן בסימן שפ"ז סעיף א': "אין שמים הנזק אלא לפי מה שהופחת בדמי המקח בשוק, ואם לא ירד ערכו – פטור מן התשלומין").

תגיות: פגעתי ברכב ישן הלכה · ספק שריטה באופניים · שריטה בסובארו 1975 · חושן משפט סימן שס"ח

גזל והשבת גזילה

המאוורר שנגזל לפני חמישים שנה

השאלה בפירוט

אדם שגזל מחברו חפץ חשמלי (כגון מאוורר) לפני 50 שנה, והחפץ הנגזל עדיין קיים ועובד בביתו — כיצד מקיים כעת את מצוות עשה של "והשיב את הגזלה אשר גזל"?

תשובה מורחבת

אם החפץ הנגזל קיים בעין בבית הגזלן ולא נשתנה שינוי הקונה – מן התורה חייב להחזיר את החפץ עצמו לבעלים, אף שעברו 50 שנה. אך אם החפץ אבד או נשבר – משלם את דמיו כפי שהיה שווה בשעת הגזלה.

הסיפור והדוגמה מן השיעור

הרב הציג השוואה מרתקת בין שני אנשים שחזרו בתשובה על גזל שביצעו לפני חצי מאה:

ראובן גזל מאוורר לפני 50 שנה, והמאוורר עדיין עובד ומסתובב בביתו. כיוון שהגזלה קיימת בעין, פוסק השולחן ערוך שחובה עליו להחזיר את המאוורר הישן כמות שהוא לבעלים, ובכך הוא מקיים מצוות והשיב את הגזלה.

שמעון גזל מאוורר זהה לפני 50 שנה, אך המאוורר נשבר ונזרק לפח. שמעון אינו יכול להחזיר את המאוורר עצמו, ולפיכך עליו לשלם את שווי המאוורר כפי שהיה שווה בשעת הגזלה (כשהוא מתורגם לערך המטבע של ימינו).

מקורות

(שולחן ערוך, חושן משפט, סימן שנ"ו סעיף א': "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזלה... ואם הגזלה קיימת בעין כמות שהייתה – מחזיר הגזלה עצמה לבעלים ואומר לו הרי שלך לפניך").

תגיות: השבת גזלה לאחר שנים · גזל מאוורר לפני שנים · תשלומין כשעת הגזלה · חושן משפט סימן שנ"ו

סיפור נוסף מן השיעורים

הדרשה בת הדקה של הרב קמן בדרום אפריקה

בשיעור סופר סיפור שנון על מרן הרב קמן זצ"ל, שנסע לדרום אפריקה לאסוף כספים עבור ישיבת פוניבז'. כשהגיע לקהילה הליטאית המקומית אמר לו הגבאי: "שים לב, הציבור פה מודרני, ואתה לבו...

עלה הרב קמן לדוכן ואמר: "יש לי קושיה בברכת הלבנה: מדוע אנו אומרים תחילה בחרדה 'תיפול עליהם אימתה ופחד', ומיד אחר כך ברוגע 'שלום עליכם, שלום עליכם'? אלא, כשהעדים יצאו בלילה לחפש את הלבנה בחשכה, הם פגשו דמויות ונבהלו, וכשהתקרבו וראו שאלו יהודים מחפשי לבנה, שמחו ואמרו 'שלום עליכם'. כך גם אני – ראיתם אדם בלבוש שחור ונבהלתם, אבל באתי להגיד לכם שלום עליכם ולהביא את ברכת התורה של ישיבת פוניבז'!"

בית מדרש להכשרת דיינים ומורי הוראה

לימודי הלכה ברמה גבוהה ועיון ישיבתי מעמיק על פי גדולי הפוסקים, בראשות מורנו הרב אלחנן פרץ שליט"א, גאב"ד "חוקת משפט".

שימוש בדיני תורה בפועל ותעודת הסמכה בסיום המסלול · שיעור חושן משפט בכל יום שלישי בערב, שכונת רוממה, ירושלים

חפשו בגוגל: "בית הוראה הוראת המשפט"

להרשמה ולפרטים: 02-6260680 · horat-hamishpat.co.il

סרקו את הקוד לאתר הוראת המשפט